

ISTOSPOLNE DRUŽINE

Z INOVACIJO DO KULTURNE RAZLIČNOSTI

KOT OBIČAJNA DRUŽINA

Maja, Jerneja in Veni smo istospolna družina. Lahko ste nas videli na televiziji, plakatih, v časopisih. Marsikaj lahko že veste o nas samo zaradi ene same osebne okoliščine obeh mam – sva lezbijki, ki skupaj vzgajava otroka. Mediji, ki so nam naklonjeni, imajo večinoma en cilj – ko končno odkrijejo istospolno družino, ki se je pripravljena pokazati v sliki in besedi, jo želijo predstaviti kot senzacijo in kot »normalno družino« hkrati.

V najinem zadnjem intervjuju – v avgustovski številki revije *Lepota in zdravje (L&Z)* – ni bilo nič drugače (Slanič 2010). Novinarka naju je na začetku junija po elektronski pošti zasula s klasičnimi vprašanji, na katera naj bi pisno odgovorili in priložili še kakšno svojo sliko. Šokirana, da naj bi intervju tako rekoč spisali sami, sem odgovorila, da si najbrž lahko na ta vprašanja odgovori s pomočjo že obstoječih intervjujev in spletnih video arhivov, midve pa bova odgovore pregledali in članek avtorizirali. In res je bilo tako! Novinarka je sestavila intervju in ga poslala, midve pa sva ga popravili in dopolnili. A zapletlo se je že pri prvem vprašanju.

Lepota in zdravje: V čem se razlikuje ljubezen homo in hetero parov?

Maja: Ne razlikuje se. Ljubezen je ljubezen.

Predlagani odgovor mi ni bil všeč in sem ga nemudoma izbrisala. Res je sicer, da sva se do takrat strinjali s »podobo normalne družine« in da je bila januarja 2010 naša zgodba objavljena v *Magu* z naslovom »Ljubezni ni več, je ena sama« (Cevc 2010). Res je tudi, da se je mogoče strinjati s takimi klišeji, sploh kadar gre za argumentacijo v prid enakim pravicam za vse partnerske zveze. In vendar sem zapisala drugačen odgovor:

Maja: Odvisno je od tega, koliko so pari ljubezen primorani skrivati. V lezbični ali gejevski vezi moraš v vsaki situaciji svojo partnerko »razkriti«. Nikdar ni samoumevno, da imaš punco. Vsakič naletiš na drugačen odziv in včasih je lažje zvezo prikriti, kot pa razlagati vse, kar je povezano s homoseksualnostjo. Tega je vedno veliko. Ljudi zanima, kako in od kdaj veš, da si lezbijka, kako so sprejeli doma, ali v službi vedo itd. Bolj kot je zveza skrita, bolj to vpliva na odnos in na ljubezen v paru.

V razpravah o novem predlogu Družinskega zakonika nekateri, ki si prizadevamo za enake pravice za vse, ne glede na spolno usmerjenost, omahujemo med dvema stališčema. Ali bolj poudariti, da ni razlik med istospolnimi in različnospolnimi partnerstvi ter družinami istospolnih in različnospolnih partnerjev, ali pa poudarjati razlike, ki jih zaznavamo. Poglavitni namen je pokazati, da nam – tako kot drugim – pripadajo vse človekove pravice.

Zato je smiselno poudarjati podobnosti. Zato povzemamo raziskave o otrocih iz istospolnih družin, ki so dokazale, da se ne razlikujejo od otrok iz družin partnerjev različnega spola.¹ Zato se strinjava, da nas na televiziji prikažejo kot običajno družino. S tem

¹ Past je seveda v tem, da je vsaka kvalitativna razlika interpretirana kot slaba in kot odklon od norme, to pa nasprotniki enakopravnosti homoseksualcev uporabljajo kot argument proti pravni izenačitvi skupnosti istospolnih partnerjev s skupnostmi partnerjev različnega spola. Na to opozarjata tudi sociologa Judith Stacey in Timothy Biblarz (v Kuhar 2005).

pokaževa, da obstajamo in da nimamo enakih pravic kot družine partnerjev različnega spola.

Če sklepam po intervjujih in televizijskih prikazih, se »običajna družina« ukvarja z vsakdanjimi opravki (v najinem primeru je v ospredju skrb za dojenčka) in se ima rada. S to podobo seveda ni nič narobe, pa vendar se zdi, da je delo slabo opravljeno. Da tej zgodbi manjka pomemben izobraževalni element, in sicer umestitev homoseksualnosti v širši kontekst diskriminacije in zatiranja – ki pa je, resnici na ljubo, večini ljudi precej neznan. Zato izkoriščam priložnost, da na tem mestu pišem o istospolnih družinah kot delu lgbt skupnosti in gibanja za pravice homoseksualcev.

ISTOSPOLNE DRUŽINE KOT NOVOST

V Sloveniji je vidnost istospolnih družin nekaj novega tako za heteroseksualce kot homoseksualce. Novost je večkrat povezana z nelagodjem. Presenetljivo je predvsem nelagodje, ki ga občutijo pripadniki lgbt skupnosti. Vir nelagodja je mogoče iskati v lastni homofobiji – gej, ki doživlja svojo spolno usmerjenost kot nekaj slabega, kot prehodno fazo, kot bolezen, ki se je sramuje, bo menil, da se bo slabo godilo tudi otrokom takšnih staršev. Takšen človek se zato ne bo odločil za otroke, če pa jih že dobi, jim svoje spolne usmerjenosti najbrž ne bo razkril.² Bolj pretanjeno nelagodje pa je povezano z odporom do konzervativizma v gibanju za pravice homoseksualcev, ki je po besedah lezbične aktivistke in svobodne publicistke Tatjane Greif »že več kot dve desetletji stalnica zahodnega aktivizma«. Maja 2010 je v *Dnevnikovem Objektivu* objavila provokativni članek o okoliščinah sprejemanja Družinskega zakonika. V tednu pred tem je namreč v parlamentu na seji Odbora za delo,

² Na tem mestu lahko opazimo vzporednico z današnjim (samo)dojemanjem delavskega razreda na Zahodu; na to opozarja Renata Salecl (2010). Ljudje se danes svoje revščine sramujejo in imajo občutek, da so družbeno neuspešni. Občutenju se seveda ne bodo mogli izogniti otroci iz takšnih družin, saj revščine ni mogoče prikriti. Vprašanje pa je, koliko se revni starši manj odločajo za otroke kot starši iz višjih družbenih razredov.

družino, socialne zadeve in invalide potekala druga obravnava novega predloga, ki naj bi nadomestil stari Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (1976).

Tatjana Greif v prispevku »Plemenska skupnost« – pri pisanju se je navdihovala pri ameriški knjigi Richarda Goldsteina (2005) *Homo konzerve: Liberalna družba in gejevska desnica* – uvodoma povzame zgodovino gibanja za pravice gejev in lezbijk v Sloveniji, nato v osrednjem delu predstavi t. i. sestop gibanja v konzervativizem, na koncu pa sklene z besedami Nataše Velikonje, da gre za vprašanja, ali naj se lezbijke in geji vključimo v dominantni (konzervativno kapitalistični) diskurz ali naj vztrajamo v svoji subkulturi.

Prispevek je mestoma nenatančen (npr. besede Mihe Lobnika (2010), s katerimi ceni medijsko razkritje naše družine, imenuje kot »tukajšnji aktivisti pozivajo predsednika republike, naj lezbičnim materam podeli medaljo za hrabrost«), nekoliko senzacionalističen (npr.: »poleg zgodovinske razpoke med NOB in domobranci je zazevala še ena vseslovenska razpoka, ki je silovito razdelila narod na dva bregova«) in preveč odprt. Težko je namreč izluščiti, katerim ciljnim publikam je sploh namenjen. Goldstein je svojo knjigo napisal za heteroseksualce, »ki o *queer* skupnosti vedo bolj malo, in za geje in lezbijke, ki še manj vedo o napredni tradiciji.« T. Greif piše v kontekstu Družinskega zakonika, a zdi se, da članek ne nagovarja ne nasprotnikov ne zagovornikov. Kljub temu odpira pomembne teme, ki istospolne družine zelo zadevajo. Najprej pa je treba pojasniti, kaj t. i. homokonzerve sploh so.³

HOMOKONZERVE

Goldstein homokonzerve definira kot skupino (ameriških) lezbičnih in gejevskih piscev, ki se je pridružila vzpenjajočemu se razredu konzervativcev in po njihovih lastnih besedah predstavljajo »novi gejevski in lezbični glavni tok« (2005: 11). V liberalnih medijih zagovarjajo individualiziran model namesto pripada-

³ Prim. tudi Kuhar (2006) in celotno številko revije *Lesbo* št. 21/22 (2005).

nja lgbt skupnosti, zagovarjajo, da se je treba vesti v skladu s heteroseksualno večino, in se posmehujejo vsakršnim drugim običajem, ki so se razvili v gibanju za pravice homoseksualcev. Homokonzerve se hkrati zavzemajo za pravico do poroke homoseksualcev kot končni cilj gibanja in s tem spregledajo vsa druga področja, kjer smo homoseksualci še vedno diskriminirani in zatirani.

Avtor se v knjigi ukvarja predvsem s konkretnimi primeri iz ameriškega medijskega prostora. V slovenskem prostoru bi takšne homokonzerve težko našli. Najbrž zato, ker družbeno ozračje še vedno ni tako strpno, da bi se homokonzerve razkrile kot homoseksualci.⁴ Mogoče tudi zato, ker imamo krajšo tradicijo kapitalizma ali pa zato, ker so ljudje, ki so aktivizem za pravice homoseksualcev začeli, še vedno zelo aktivni. Morda tudi zato, ker so aktivistke in aktivisti precej humanistično izobraženi, ne prav bogati in ne del družbene smetane – in ne nazadnje še vedno rojeni v socializmu. Morda tudi zato, ker v aktivizmu več štejejo dejanja kot besede. In vendar Tatjana Greif tudi v Sloveniji opaža pojav homokonzerv in zapiše:

Nagib v zmerno, do večine obzirno in prijazno konservativnost ni nenevaren. Dogaja se boj za legalizacijo »porok in otrok« ter lahkoten prevzem matrice heteronormativnosti po sistemu copy-paste, favoriziranje tradicionalnih (krščanskih) družinskih vrednot kot vodilnega aduta v zavzemanju za civilno enakopravnost homoseksualcev. To so zahteve po inkorporaciji homoseksualnosti in lezbštva v večinski družbeni režim.

⁴ Takšen »homokonzervativni« potencial ima morda famozni »gejevski lobi«, ki ga vsake toliko časa obudijo politični nasprotniki lezbijk in gejev. Zanje je gejevski lobi leglo denarja, moči in sprevrženosti – pred čimer svarijo volivce, saj naj bi se ta lobi še okreplil z gejem in lezbijkam prijazno zakonodajo. Pravzaprav si aktivistke in aktivisti v Sloveniji želijo, da bi ta lobi, če že obstaja, dejansko naredil kaj v korist lezbijk in gejev, se zavzel za manjšo diskriminacijo, za zakonodajne spremembe. A gejevski lobi molči – očitno je dovolj premožen, da teh pravic in socialne zaščite ne potrebuje, zato ni razlogov za njegov izstop iz navidezne heteroseksualne večine. Gejevski lobi – stvaren ali namišljen – tako v vsakem primeru koristi različnospolni večini.

Če se že strinjam s prvim citiranim stavkom, mislim, da je nadaljevanje misli treba natančneje premisliti. Mar se Maja, Jerneja in Venores želimo inkorporirati v večinski družbeni režim in lahko prevzemamo matrico heteronormativnosti?

BOLJ »LGBT« ALI BOLJ »DRUŽINE«?

Začnimo kar s t. i. tradicionalnimi krščanskimi družinskimi vrednotami. Odkar poteka polemika, še nismo o vsebini teh vrednot slišali drugega kot – družina so oče, mama, otrok. V mladinski oddaji na TV Sloveniji (*Ne)pomembne stvari* z dne 27. 5. 2010 na vprašanje, ali so za njihovo družino značilne kakšne posebne vrednote, oče šestih otrok odgovori, da so to krščanske vrednote, po katerih se skušajo ravnati. Pri istem vprašanju mama, ki živi s svojim sinom, govori o odkritosti, pogovarjanju, širini ... Po mojem mnenju gre pri krščanskih vrednotah za isto težavo kot pri pojmu družine – in sicer, da je to področje, kjer si je politična desnica vzela monopol. Posledica pa je, da se javno vzdržuje predvsem oblika, vsebina pa se zdi samoumevna in je slabo premišljena.

Zoran Pavlovič (2010) je na okrogli mizi Liberalne akademije – Družina kot ideološki konstrukt: stranpoti razprave o družinskem zakoniku – opozoril, da je družina zmagala nad preostalimi oblikami skupnega življenja, vendar pa si je liberalna misel za svoj teritorij vzela posameznika, koncept družine pa prepustila desnemu polu. Podobno se je zgodilo tudi konceptu (krščanskih) vrednot. Če s pomočjo naključnega članka iz tednika *Družina* izberem nekaj vrednot, ki jih avtor razume kot krščanske, npr. razumevanje pomena človekovega dostojanstva, solidarnosti, ljubezni do bližnjega, brez težav ugotovim, da so to vrednote lgbt skupnosti. Težave torej nastanejo, kadar si jih krščanska skupnost prilasti in se vede, kot da so značilne le za kristjane, druge skupnosti pa te vrednote ogrožajo.⁵

⁵ Pri tem se seveda nekateri ljudje doživljajo kot pripadniki vsaj dveh skupnosti, kristjanov in homoseksualcev.

Pričakovala bi, da bo lezbična aktivistka opozorila na to, da si večinski sistem lasti vrednote, ki jih v resnici ne živi oziroma da gre za vrednote, brez katerih si lgbt skupnosti in njenega boja za pravice sploh ne znamo predstavljati. Nasprotno Tatjana Greif domneva, da s tem, ko aktivisti (in tudi vlada v predlogu Družinskega zakonika) zahtevajo pravno ureditev položaja istospolnih družin, samodejno prevzemajo tudi matrico heteronormativnosti.

Zanimivo je, da avtorica v svojem zgodnejšem članku »Otroci drugorazrednih državljanov: Istospolne družine v pravu in praksi« v poglavju *Otroci iz istospolnih družin – raziskave in dognanja* med drugim obširno opiše (2002: 120–122) razlike med otroki iz različnospolnih in istospolnih družin. Seveda gre prav za razlike, ki odstopajo od heteronormativnosti: različno pojmovanje razdelitve gospodinjskega dela, ki ga otroci iz družin partnerjev različnega spola v večji meri delijo na »moško« in »žensko« delo, vloga v prihodnosti, ki si jo deklice iz istospolnih družin predstavljajo kot funkcijo, ki združuje »delo in skrb«, in ne zgolj materinstva in gospodinjstva, kar je pogostejše pri deklicah iz družin partnerjev nasprotnega spola; pri otrocih iz istospolnih družin pa je opaziti tudi večjo raznovrstnost predstav o partnerskih odnosih in odnosih med spoloma.

Čeravno je lahko videti, da želijo biti istospolne družine kot družine različnospolnih partnerjev, to ne drži. Že zato ne, ker je kategorija »družine različnospolnih partnerjev« uporabna samo v primeru, da obstaja zakonodaja, ki diskriminira istospolne družine. Sicer pa sploh ni mogoče govoriti o družinah različnospolnih partnerjev kot o skupnosti, saj se vse te družine med seboj preveč razlikujejo.

Z drugimi besedami, nič drugega jim ni skupno. To, da sta starša nasprotnega spola, seveda ne zagotavlja delovnega mesta, rednih dohodkov, dokončanih šol, zdravega življenjskega sloga in tudi ne ljubezni do bližnjega, ljubezni do otrok, usposobljenosti za skrbstvene odnose ... Vse to so okoliščine, ki s spolno usmerjenostjo in kombinacijo spolov razmeroma niso povezane.

Na drugi strani pa imajo istospolne družine več skupnega (razkrivanje istospolne

usmerjenosti staršev, vprašanje vloge socialnih staršev, načini spočetja otroka, načini zagotavljanja socialne varnosti za družinske člane, premagovanje birokratskih ovir itd.) in zato lahko tvorijo nekakšno skupnost. V Sloveniji smo virtualno povezani prek foruma Rozalija, vidimo pa se tudi na mesečnih srečanjih oziroma večkrat zasebno, kadar se spletejo močnejše prijateljske vezi.

Istospolna usmerjenost staršev – večinoma lezbijk⁶ – je kulturno in zgodovinsko pomembna okoliščina, ki vpliva na otroke, na odnose med partnerkama in dinamiko v družini. Prepričana sem, da se vsaka od teh družin – veliko bolj kot večina družin različnospolnih partnerjev – zaveda neenakopravnosti odnosov med spoloma in kulturne določenosti vzorcev »ženskega« in »moškega« vedenja. Družine lezbijk in gejev tudi hitreje doživimo, da je »denar sveta vladar« in da ga imajo moški praviloma več.

Lahko si zamislimo hipotetičen primer razdelitve gospodinjskega dela. Recimo, da se par spozna v študentskih letih ali v času, ko še ni popolnoma poklicno okupiran in ima nekaj prostega časa. Ko zveza postane trdnjša, se lezbijki vselita skupaj in si razdelita gospodinjsko delo po preferencah in sposobnostih in enakopravno.⁷ Potem ena ali obe začneta posvečati vse več časa profesionalnemu delu in eni (ali obema) gospodinjstvo in skrb za otroka vzame preveč časa, da bi še najprej opravljala gospodinjska dela. Potrebna je reorganizacija. Če najamemo gospodinjsko pomočnico, je težava hitro odpravljena. Če pa denarja zanjo ni, naj bi manj zaposlena partnerka opravljala preostala gospodinjska dela. To bi se zgodilo veliko manj samoumevno kot v družinah različnospolnih partnerjev, v katerih bo ženska poskrbela za gospodinjstvo, po navadi celo

⁶ V Sloveniji poznamo tudi dve družini gejevskih partnerjev, saj so se v medijih javno izpostavili tudi Matjaž, Daniel in Ana ter njena babica in pa Marijan, Christian in Zora. V obeh družinah so tudi uradno že vsi moški zakoniti zastopniki, torej očetje svojima hčerama.

⁷ Če si dela na začetku ne razdelita enakopravno, bo pozneje prišlo do iste situacije – iskanja vzrokov in pripisovanje razlogov, zakaj ena dela več kot druga.

takrat, kadar zasluži več kot partner. Denar (moč) in spol sta tesno povezana – moški so po večini bolje plačani kot ženske in v večini poklicev bolj spoštovani in zaželeni kot ženske. Ker v družini lezbičnega para ni spolne razlike med partnerkama, je izkušnja premoženjske razlike toliko realnejša.⁸

Tatjana Greif se nekako boji, da se bomo v Sloveniji istospolne družine pridružile (gejevski) desnici in propagirale »normalno družinsko življenje« in obsojale vsakršno vedenje, ki od tega odstopa. Da bomo pozabile na izvorno povezanost gibanja za pravice homoseksualcev s feminizmom, na podobnosti z gibanji drugih zatiranih skupin, in moralistično povzdigovali »kult materinstva«. To seveda ni namen istospolnih družin, saj se zadevamo svojih različnosti in tega, da fraza o normalnosti družinskega življenja ničesar ne pove. Družine lezbičnih partnerk v slovenskem prostoru želimo, da se naša razmerja pravno uredijo. Da sva obe mami z enakimi pravicami in dolžnostmi odgovorni za otroke. Da sva v trenutku bolezni otroku na voljo obe, ne pa zgolj tista, ki ga je rodila. Da je lahko zavarovan po obeh mamah. Da lahko deduje po obeh. Da lahko v primeru ločitve sploh biva s t. i. socialno mamo.

Če lezbijkama družina razpade, bo imela druga mama velike težave, če bo hotela skrbeti za otroka. Tudi če se partnerki sporazumno razideta, ena ne bo otrokov zakoniti zastopnik in ne bo mogla urediti kopice zadev. Predstavljajte si, da je druga mama darovala jajčece, zakonsko priznana mama pa je otroka donosila. Te vsebine, tako značilne za družine lezbičnih partnerk v slovenskem prostoru, so le toliko povezane z »inkorporacijo v večinski sistem«, kolikor kličejo po pravični pravni ureditvi.

Zavedam pa se, da tudi v istospolni družini obstaja nevarnost, da prevzame heteroseksualni model, po katerem se prvo leto ali dve z

otrokom ukvarja predvsem mama. V družini lezbijk ta vloga pripade mami, ki je otroka rodila. Mislim pa, da je ta problem predvsem strukturne narave – najprej je samo ta mama upravičena do porodniškega dopusta, pa tudi sicer mora opravljati vse, kar kot edina zakonita zastopnica tega dojenčka pač mora. Če se družina lezbičnih partnerk s tem ne »spopade« že na začetku, je večja verjetnost, da bo res prevzela heteronormativno matrico. Glede na to, da se začetni neenakosti lahko s povečano očetovsko dejavnostjo uspešno postavljajo po robu tudi družine z očetom in materjo, mislim, da bodo s pomočjo spremenjene zakonodaje istospolne družine po večini udeleževale enakovrednost v družinskem življenju.

TEMNE PARLAMENTARNE IGRE ALI »NE JEMLJITE TEGA OSEBNO«⁹

Drugo branje predloga Družinskega zakonika je imelo do poletja 2010 tri etape. Sama sem sodelovala v prvi in tretji, drugo sem izpustila, ker je bilo na sporedu v dopoldanskem času, ki sem ga raje preživela s še ne osemmesečnim sinkom (druga mama je bila pač v službi). Dve parlamentarni izkušnji, medijsko izpostavljanje naše družine in tudi siceršnje spremljanje dogajanja v zvezi s predlogom Družinskega zakonika mi potrjujejo, da gre – vsaj nasprotnikom – predvsem za spektakel, ki naj jim prinese gledanost, prepoznavnost in politične točke. Na tretje nadaljevanje je Aleš Primc prinesel šahovsko uro, s katero naj bi meril čas, koliko časa govorijo zagovorniki in koliko časa nasprotniki zakona. Primc je bil povabljen kot predstavnik civilne javnosti. Pred začetkom razprave je pred vhomom v dvorano segel v roko naslednji trojki: Mitji Blažiču, Romanu Kuharju in meni. Prva dva izrecno zavračata medijska soočenja z njim, jaz z njim sploh še nisem spregovorila besede. In vendar nas je pozdravil kot prijatelj!?

⁸ S tem si je mogoče razložiti tudi razmerja, v katerih partnerka, ki zasluži več, opravlja tudi več gospodinjskih del. »Premožnejša« partnerka gospodinjska dela opravlja prav zato, ker ne želi, da bi med njima zavladala samoumevnost na podlagi denarja. To bi namreč pomenilo preslikavo odnosa partnerjev različnega spola in razmerij moški-delo, ženska-gospodinjstvo.

⁹ Za podrobnejši pregled tematike gl. *Temelje socialnega vplivanja*, in sicer celotno poglavje o inovaciji, pa tudi poglavja o normah, zgodnjem preučevanju socialnega vplivanja in konformiranju (Bečaj 1997).

Kot izkušena gledališnica hitro prepoznam spektaklske elemente, napihnjeno nastopanje in natančno izbrane besede, da bo občutek dramatičnosti čim pristnejši. Nič ne pomaga, če v vsakem takem nastopu prepoznam laž, manipulacijo, zavajanje, iztrgan kontekst, polresnico, neizobraženost, omejeno pamet ... Vse to na spektaklske učinke sploh nima vpliva. In vendar je igra na tej ravni, na ravni spektaklskega učinka tista, ki trenutno največ šteje. V tej igri zagovorniki zakona ponavljamo vedno ene in iste argumente, da lezbijke in geji ne odstopamo od »normalne večine«, čeprav, kot sem že na začetku omenila, to ni najbolj natančno. Je pa to edino smiselno in učinkovito, če želimo, da se današnje ozračje do homoseksualnosti spremeni. Če torej o sprejemanju Družinskega zakonika in osveščanju javnosti o homoseksualnosti poskušamo razmišljati neosebno, moramo poznati ta družbeni proces, to igro in z njo pravila spektakla.

HOMOSEKSUALNA INOVACIJA

Smo na točki, ko lgbt skupnost s svojimi zahtevami po pravni enakosti vseh ljudi ter vlada s predlogom Družinskega zakonika spreminjamo socialne predstave o družinskem in partnerskem življenju v Sloveniji. Pri razumevanju tega procesa si lahko pomagamo z osnovami socialne psihologije, in sicer s procesom inovacije. Tako imenujemo vnašanje konflikta v obstoječe normativno stanje oziroma proces, s katerim manjšina vpliva na večino. V praksi lahko torej spremljamo vplivanje homoseksualne manjšine na stališča do partnerskega in družinskega življenja v Sloveniji.

V družbi so nosilke sprememb lahko samo manjšine. Vendar morajo, da lahko spremembo dosežejo, izpolnjevati nekaj pogojev: manjšina lahko vpliva na večino le z doslednim vedenjem; uspešnejše so tiste manjšine, ki so pripravljene sklepati kompromise; vsebina ne sme biti preveč skrajna in ne sme rivalizirati z večino (Bečaj 1997: 331–335). Vpliv manjšine je večji, če člani večine verjamejo, da jih z manjšino povezujejo številne podobnosti. Povedano drugače, na večino bo lahko vplivala

manjšina, ki je dosledna v svojem vedenju, vendar se od večine ne razlikuje preveč. Povzetek osnovne dinamike inovacije je videti takole (Turner v Bečaj 1997: 353):

1. konsistentna manjšina povzroči pri večini dvom in negotovost;
2. manjšina se jasno izpostavi, tako da je ni mogoče prezreti;
3. s svojim vedenjem dokaže, da obstaja še drugačna možnost;
4. izraža gotovost, zaupanje in predanost tej možnosti;
5. jasno sporoča, da ni pripravljena popustiti;
6. to pomeni, da je edina možna rešitev, da se večina približa manjšini.

V tem procesu lahko brez težav ugledamo tudi pot, po kateri hodi slovensko gibanje za pravice homoseksualcev več kot četrto stoletja. Aktivistke in aktivisti se že od leta 1984 javno razkrivajo, opozarjajo na zatiranost, živijo svoje homoseksualno življenje, vztrajajo pri nujnosti spremembe zakonodaje in k temu pozivajo heteroseksualno skupnost. Šolski primer torej, kako se sistem spreminja, in sicer za človeka nadvse pomemben sistem – partnerskega ter družinskega življenja in sobivanja. Ta sistem izvrstno opišejo besede Božidarja Debenjaka (2006: 36):

Partnerstva pa niso samo agape, temveč so ne-profitne združbe, ki imajo ekonomsko neizmerno velik učinek in temu primerno potrebujejo tudi pravni okvir; v njih se dogaja medsebojna skrb, v delu njih, najbolj v družini, tudi posebna skrb za novo generacijo; bistven je »etični pogon« delovanja, torej osebno razdajanje; njihov delovni in odgovornostni input je neprimerljiv s plačanim delovnim vložkom v storitvenih dejavnostih vzgoje in nege; brez tega dela iz naslova agape bi družba jasnodla bankrotirala.

Sama verjamem, da »legalizacija porok in otrok« ne pomeni vpenjanja v večinski (obstoječi heteronormativni) sistem niti ne ogroža emancipacije gibanja za pravice homoseksualcev v Sloveniji. Možnost, da prevzem »zatiralske institucije« zakonske zveze partnerjev različnega spola – to je v zgodovini brez dvoma bila in je morda tudi danes – pomeni priložnost, da iz nje

naredimo nekaj novega, omenja tudi Goldstein, avtor *Homo konzerv* (2005: 91). Ko govori o končnem cilju osvoboditve, zapiše (*ibid.*: 62):

To je prava asimilacija: spremeni se izobčenec, a tudi normalnež, in iz igre njunih posebnosti se rodi nova kultura.

Po mojem mnenju lgbt skupnost s svojimi zahtevami po enakopravnosti zgolj razširja partnerske in družinske norme – in sicer v smer negovanja prej omenjenih vrednot, ki jim dodajam le še strpnost in sprejemanje različnosti.

SKLEP: ZA VSE DRUŽINE IN PARTNERSTVA NE GLEDE NA SPOL

Gibanje za pravice homoseksualcev v Sloveniji je s predlogom Družinskega zakonika na prelomnici. Prvič se namreč pojavlja možnost, da bi se lezbijke in geji v družinskih razmerjih izenačili s heteroseksualno večino. To je izrednega pomena, saj je (kot večkrat poudarja pravica Barbara Rajgelj) vsa socialna varnost vezana na družinska razmerja. Zato so odveč strahovi lezbičnih aktivistk, ki se bojijo, da bo gibanje s tem izgubilo emancipacijski naboj. Nasprotno, urejena osnovna pravna varnost je prvi pogoj, da se bo boj za lokalne politične teme, npr. proti sovražnemu govoru, diskriminaciji pri zaposlovanju, varnosti pred nasiljem, sploh lahko nadaljeval.

Družinski zakonik ne pomeni le udejanjanja pravice homoseksualcev do družine, pač pa ureja tudi partnerska razmerja (torej brez otrok). Slovenski mediji so večinoma spregledali, da je kamen spotike še vedno predvsem – homoseksualnost v vsej svoji pojavnosti – in ne le istospolne družine. V tem prispevku povečini nisem odgovarjala na argumente nasprotnikov Družinskega zakonika. Njihovo početje lahko v enem stavku pojasnim z razumevanjem inovacije (Turner v Bečaj 1997: 336):

Prevladujoči in močnejši del skupine v resnici pogosto poskuša prikazati manjšino kot odklonsko, nevarno in nemoralno.

Na takšno početje skušajo odgovarjati mediji, ki našo družino prikazujejo kot povsem običaj-

no. Še ustrežneje pa bi bilo torej izobraziti ljudi o tem, od kod naravnost proti homoseksualcem izvira, kje se napaja in kam vodi. Oziroma pokazati, da lgbt skupnost v resnici vnaša spremembe, ki so nujno potrebne, če želimo živeti v strpnosti in spoštovanju. Jerneja, Maja in Venó se po najboljših močeh trudimo živeti v skladu s takim vrednostnim sistemom in upamo, da nam bo takšno življenje z ustrežno zakonodajo omogočila tudi država.

Maja Šorli

VIRI

- BEČAJ, J. (1997), *Temelji socialnega vplivanja*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- CEVC, A. (2010), Ljubezni ni več, je ena sama. *Delo Mag*, 25. 1. 2010.
- DEBENJAK, B. (2006), Partnerstvo in konsekvence. V: Kobe, Z., Pribac, I. (ur.), *Prava poroka? 12 razmišljanj o zakonski zvezi*. Ljubljana: Krtina (35–43).
- GOLDSTEIN, R., (2005), *Homo konzerve: Liberalna družba in gejevska desnica*. Ljubljana: Škuc.
- GREIF, T. (2002), Otroci drugorazrednih državljanov: Istospolne družine v pravu in praksi. *Časopis za kritiko znanosti*, 30, 207/208 (Proti kulturi / Nove družine – nove stare ideologije? / Rockovske študije): 109–132.
- (2010) Plemenska skupnost. *Dnevnikov Objektiv*, 8. 5. 2010. [Http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/objektiv/1042357779](http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/objektiv/1042357779) (10. 8. 2010).
- KUHAR, R. (2005), LGBT družinske skupnosti. Ne forma, pač pa vsebina. *Narobe*, 5, marec 2005: 12–15. [Http://www.narobe.si/stevilka-5/tema-lgbt-druzine.html](http://www.narobe.si/stevilka-5/tema-lgbt-druzine.html) (11. 10. 2010).
- (2006), Hočva ohcet: O nezadostnosti registriranega partnerstva. V: Kobe, Z., Pribac, I. (ur.), *Prava poroka? 12 razmišljanj o zakonski zvezi*. Ljubljana: Krtina (107–134).
- Lesbo – lezbična, politična, socialna in kulturna revija*, št. 21/22 (2005).
- LOBNIK, M. (2010), Gospod predsednik, ovrednotite ta pogum. *Narobe*, 13, marec 2010: 21. [Http://www.narobe.si/stevilka-13/komentar-lobnik](http://www.narobe.si/stevilka-13/komentar-lobnik) (11. 10. 2010).
- (*Ne*)pomembne stvari, Mozaična oddaja za mlade na RTV Slovenija, z dne 27. 5. 2010. Dostopno

na <http://tvslo.si/predvajaj/druzina/ava2.70870011/> (10. 8. 2010, od 4. minute dalje, predvsem pa 9. in 10. minuta oddaje).

PAVLOVIČ, Z., (2010) Okrogla miza Liberalna akademije – *Družina kot ideološki konstrukt: Stranpoti razprave o družinskem zakoniku*, 13. 5. 2010.

Videoposnetek dostopen na: <http://www.zavedruzine.si/?cat=13> (11. 10. 2010).

SALECL, R., (2010) Intervju, *Mladina*, 30. 7. 2010.

[Http://www.mladina.si/tehdnik/201030/dr_renata_salecl_filozofinja_in_sociologinja](http://www.mladina.si/tehdnik/201030/dr_renata_salecl_filozofinja_in_sociologinja) (10. 8. 2010).

SLANIČ, P. (2010), Izzivi ljubezni. *Lepota in zdravje*, 34, avgust 2010, 74–75.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (1976), *Ur. l. SRS*, št. 15/1976.